

Remissvar:

Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad lärarutbildning (SOU 2024:81)

Undertecknande:

Malmö mot Diskriminering
Antidiskrimineringsbyrån Stockholm Syd
Antidiskrimineringsbyrån Fyrbodalen
Rättighetscentrum Västerbotten
Rättighetscentrum Dalarna
Diskrimineringsbyrån Humanitas
Diskrimineringsbyrån Gävleborg
Rättighetscentrum Norrbotten
Byrån mot Diskriminering i Östergötland
Örebro Rättighetscenter
Antidiskrimineringsbyrån Uppsala

Sammanfattning

I kommittédirektivet har utredaren fått i uppgift att bland annat lämna förslag på hur lärar- och förskollärarytbildningarna kan utformas med ett ökat fokus på stärkta ämneskunskaper samt analysera behovet av att minska antalet examensmål i examensbeskrivningarna för lärar- och förskollärarytbildningarna. Malmö mot Diskriminering med flera fokuserar vårt remissvar till utredningens förslag att ta bort examensmål kopplade till diskriminering, jämställdhet, jämlikhetsperspektiv och mänskliga rättigheter. Malmö mot Diskriminering avstyrker detta förslag.

Sammanfattningsvis menar vi att lärare behöver mer stöd och kunskap för att förmedla skolans värdegrund, inte mindre. Värdegrundsuppdraget måste ses som en del i kunskapsuppdraget – och inte reduceras till en övergripande styrdokumentsfråga. Ett levande värdegrundsarbete förankrar normer och värden i själva undervisningen. För att ge framtida lärare verktygen som de behöver för att arbeta med värdegrundens implementering behöver lärarutbildningen ha tydligt definierade mål. De mål som finns i nuvarande lydelse för förskollärarytexamen, grundlärarytexamen och ämneslärarytexamen bör därför inte ruckas på. En lärare i exempelvis grundskolan ska, för att kunna jobba på ett effektivt sätt med värdegrunden, kunna:

”– visa förmåga att kommunicera och förankra skolans värdegrund, inbegripet de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna,
– visa förmåga att förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling av elever,
– visa förmåga att beakta, kommunicera och förankra ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv i den pedagogiska verksamheten,
– visa förmåga att kommunicera och reflektera kring frågor som rör identitet, sexualitet och relationer”¹

Den lydelse som nu föreslås ersätta dessa specifika och konkreta mål, namnger inte några andra centrala begrepp så som diskriminering eller mänskliga rättigheter – utan enbart ”värdegrund”. Lärarstudenten ska kunna:

”– visa kunskap om skolväsendets organisation och styrdokument innefattande läroplaner, kursplaner, ämnesplaner samt skolans värdegrund,
– visa förmåga att i yrkesutövningen tillämpa ett vetenskapligt förhållningssätt och förmedla skolans värdegrund ...”²

Inledningsvis i remissvaret lämnar vi även en kort kommentar kring risken med utredningens förslag att skärpa kraven på kunskaper i svenska vid antagningen till förskolläraryt- och lärarutbildningar. Malmö mot Diskriminering avstyrker även detta förslag.

---

¹ Nuvarande lydelse i examensmålen för grundlärarytexamen.

² Föreslagen ny lydelse som skulle ersätta den nuvarande lydelsen för grundlärarytexamen, en nästan identisk lydelse föreslås för förskolläraryt- och ämneslärarytamina.

Utgångspunkter för avstyrkande

Risk med att skärpa kraven för kunskaper i svenska

Det går att se en risk att förslaget om att skärpa betygskravet i svenska vid antagning till lärarutbildningar kan leda till färre utrikesfödda lärare. Om betygskravet inte är lämpligt och nödvändigt för syftet skulle det kunna vara indirekt diskriminerande. Vi ifrågasätter huruvida det är lämpligt och nödvändigt att betyget C i svenska eller svenska som andraspråk ska vara ett krav för lärarstudenter i exempelvis Bild, Hem- och Konsumentkunskap, Idrott- och hälsa, Matematik, Musik och Slöjd. Vi avstyrker därmed förslaget då vi menar att det krävs en djupare utredning kring hur förslaget kan formuleras för att inte riskera att indirekt diskriminera utrikesfödda lärare.

Risker med att ta bort examensmålen

Lärare förväntas idag förmedla skolans värdegrund utan tillräcklig utbildning. Skolinspektionen har upprepade gånger påpekat att skolors arbete med värdegrund, särskilt kring jämställdhet och kränkningar har stora brister. Lärare uttrycker att de saknar kompetens och verktyg för att hantera, till exempel HBTQ-frågor och kränkande behandling. Forskning och undersökningar visar att bristande utbildning i värdegrundsfrågor kan leda till ökad diskriminering, mobbning och hatretorik i skolan.

För att lärare själva ska kunna ha förmågan att förebygga och motverka diskriminering och kränkande behandling behöver de rustas med pedagogiska verktyg och kunskap för att tidigt kunna uppmärksamma tecken på kränkningar.

Att ta bort nuvarande examensmål kopplat till värdegrund kan leda till att lärarutbildningen ger ännu mindre stöd i dessa frågor, vilket i sin tur påverkar skolans förmåga att förebygga och hantera kränkningar, mobbning och diskriminering. Lärare riskerar att stå utan nödvändiga kunskaper för att skapa trygga skolmiljöer samt försvagar det lärarens förmåga att förmedla begrepp som diskriminering och jämlikhet och skolans värdegrund.

Ökad utsatthet och försämrade skolresultat

I Friends rapport *Mobbning och skolprestation* konstateras att mobbning har en tydlig koppling till försämrade skolresultat. Barn som utsätts har dubbelt så stor risk att få icke godkänt i kärnämnen. Vidare är barn som utsätts för mobbning eller kränkningar mer otrygga och mer frånvarande från skolan.³ Rapporten konstaterar att ett bristande

---

³ Nästan hälften av de 1139 barn (ålder 10–16 år) som svarat på Friends enkät hade upplevt mobbning under de senaste två månaderna. Rapporten är från 2024.r

värdegrundsarbete ökar otryggheten, vilket i sin tur påverkar elevernas prestationer negativt.

I rapporten ”Hatbrott bland ungdomar”⁴ från Malmö stad pekas skolan ut som en av de miljöer där ungdomar utsätts för hatbrott, diskriminering och kränkningar, ofta utan att lärare eller skolledning agerar. Trygghetskänslan brister särskilt bland ungdomar som riskerar att utsättas för hatbrott kopplat till hudfärg, religion eller sexuell läggning. Ungdomarna och ungdomsledarna som har intervjuats i rapporten är samstämmiga i att barn ska ges möjligheter att tidigt lära sig om mänskliga rättigheter, värdegrund och barnkonventionen. De påtalar även att mer information och utbildning behövs vid lärarutbildning avseende metoder för att bemöta och åtgärda till exempel rasism.

I rapporten *Diskriminering och rasism i skolan* från Rädda Barnen vittnar barn⁵ om att de utsätts för rasism i skolan och att vuxenvärlden ofta bemöter deras berättelser med tystnad eller bagatellisering. Bland rekommendationerna till skolor finns att skolpersonal behöver utveckla ett mer aktivt och medvetet arbete för att identifiera och motverka rasism.

Värdegrundens betydelse i skolan

Sedan 1990-talet har värdegrundsuppdraget varit en viktig del av skolans verksamhet och omfattar frågor om jämställdhet, demokratiska värderingar och bemötande. Värdegrundsarbetet ska genomsyra både undervisning och skolmiljö. Avgörande är hur väl skolor lyckas översätta styrdokumentens riktlinjer till praktisk handling så att de blir en levande och förankrad del av utbildningen. Skolor med ett utvecklat värdegrundsarbete använder sig av systematiska verktyg, såsom utvecklingsplaner och reflektionssamtal. Detta arbetssätt betonar delaktighet och ledarskap på alla nivåer. Forskning visar att det är särskilt framgångsrikt när skolledning, personal, elever och föräldrar samarbetar för att förverkliga värdegrunden i vardagen.

För att lärarstudenter ska kunna utveckla och tillämpa detta arbetssätt krävs en lärarutbildning som tydligt definierar mål kring värdegrund, jämställdhet, jämlikhet, diskriminering och mänskliga rättigheter. Utan en sådan förankring riskerar värdegrundsarbetet att bli abstrakt och avskilt från undervisningens kärna. Att centrala begrepp som diskriminering, mänskliga rättigheter, jämlikhet och jämställdhet benämns i måldokument är därför avgörande för att lärarstudenter ska få med sig den kunskap och de verktyg som krävs för att aktivt integrera värdegrunden i sin framtida undervisning. Detta är särskilt betydelsefullt i en tid då auktoritära politiska krafter vinner mark, och skolans roll i att främja demokratiska värden och stå emot inskränkningar av mänskliga rättigheter blir allt viktigare. Lärarutbildningen borde därför ge framtida lärare både kunskap och praktiska redskap för att arbeta med värdegrunden som en levande och

---

⁴ Underlaget till rapporten som är från år 2020, är intervjuer med 21 ungdomar och 9 ungdomsledare från föreningar och församlingar i Malmö.

⁵ Sammanlagt 1117 elever (ålder 10-12) från 32 skolor har svarat på enkäten, rapporten är från 2021.

processinriktad del av undervisningen, snarare än en fristående eller moraliserande aspekt.

Värdegrundens betydelse för kunskapsuppdraget

I skollagen (SFS 2010:800) framgår att utbildningen ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära, samtidigt som utbildningen ska förmedla respekt för mänskliga rättigheter. Kunskapsuppdraget innefattar att inhämta och utveckla nödvändiga kunskaper och värdegrundsuppdraget handlar om att utveckla de demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter som varje enskild elev behöver få med sig för att fungera väl i samhället. Dessa två kan inte ses som åtskilda uppdrag där värdegrundsuppdraget sker vid sidan av undervisningen. I stället bör kunskapsuppdraget och värdegrundsarbetet få lika stor respekt och tyngd i lärarutbildningen. Båda uppdrag ska ses som en helhet som genomsyrar hela skolans styrning och undervisning.

Slutsats

Principen om icke-diskriminering är en av grundpelarna i en rättsstat. Denna princip befästs i Sveriges grundlag, barnkonventionen, diskrimineringslagen och skollagen. Ändå utsätts barn i skolan för trakasserier och diskriminering kopplat till diskrimineringsgrunderna.

Samtidigt som lärarutbildningsutredningen betonar vikten av värdegrundsarbete föreslås examensmålen kring värdegrund, antidiskriminering, jämställdhet och identitet tas bort från lärarutbildningen. Detta är ett motsägelsefullt förslag. Om examensmålen tas bort försvinner också det utrymme där blivande lärare får pedagogiska verktyg för att omsätta grundläggande principer om icke-diskriminering i klassrummet. Detta urholkar arbetet med att förankra de grundlagsstadgade rättigheterna och värderingarna.

Vår slutsats är som tidigare konstaterats att det råder ett stort behov av mer utbildning i dessa frågor för att framtida lärare ska kunna skapa ett tryggt och inkluderande skolklimat. Värdegrundsuppdraget måste dessutom bäddas in i kunskapsuppdraget hos blivande lärare och förskollärare. I slutändan kommer en nedprioritering av värdegrundsfrågor göra att lärare och förskollärare står utan grundlig förberedelse för att hantera uppdraget. Detta kommer leda till ökad hatretorik, diskriminering och mobbning i skolan. Vi har inte råd med samhällskonsekvenserna av en otrygg skola.